

SPOJENÉ KRÁLOVSTVÍ (SKOTSKO)

Termíny používané k vyjádření pojmu klíčová kompetence

Skotský školský systém používá termín *Core Skills* (základní dovednosti) k označení široce pojatých a přenositelných dovedností, jež všichni lidé potřebují, mají-li se stát plnohodnotnými, aktivními a odpovědnými členy společnosti⁽⁴¹⁾. Základní dovednosti vytvářejí solidní základ pro zaujetí občanského postoje, pro zaměstnání a pro celoživotní učení. V rychle se měnícím světě je důkladné osvojení těchto dovedností nezbytným předpokladem celoživotního osobního rozvoje. Tyto přenositelné dovednosti vedou mladé lidi k celoživotnímu učení a podporují v nich sebedůvěru ve vlastní schopnosti rozvíjet a uplatňovat dovednosti a vědomosti v celé škále různých kontextů v nejrůznějších okamžicích. Stejně základní dovednosti se využívají ve školách všech stupňů i na pracovištích.

Vybraný soubor klíčových kompetencí, které si mají žáci během povinného vzdělávání osvojit

Diskuse o základních dovednostech probíhá ve skotském vzdělávání již od konce 70. let 20. století. Publikace *Higher Still, Opportunity for All* z roku 1994 jasně formulovala základní dovednosti. Zabývala se revizí kurikula pro vyšší sekundární vzdělávání. Poté byl v dubnu 1995 vydán samostatný odborný podklad nazvaný jednoduše *Core Skills*. V něm obsažený vybraný soubor dovedností se později začal uplatňovat v celém školském systému.

OBR. 13: ZÁKLADNÍ DOVEDNOSTI A JEJICH SLOŽKY VE SKOTSKÉM ŠKOLSKÉM SYSTÉMU

Základní dovednost	Složky	Další informace
Komunikace	Ústní komunikace Písemná komunikace	Zahrnuje efektivní čtení, písemné a ústní vyjadřování (a v případě neslyšící žáků také znakovou řeč).
Matematická gramotnost	Používání graficky vyjádřených informací Používání čísel a početních úkonů	Zahrnuje schopnost správně počítat a efektivně používat tabulky, grafy, schémata a diagramy.
Používání IT	Používání informační technologie	Zahrnuje schopnost pracovat se systémy IT a používat softwarové aplikace.
Řešení problémů	Kritické myšlení Plánování a organizace Přezkoumání a vyhodnocení	Zahrnuje schopnost analyzovat problémy, plánovat jejich řešení, organizovat, realizovat a vyhodnocovat činnosti při řešení problémů.
Spolupráce s druhými lidmi	Spolupráce s druhými lidmi	Zahrnuje používání interpersonálních dovedností a schopnost samostatně organizovat vlastní aktivity, které umožňují účinnou spolupráci s druhými lidmi.
Každá základní dovednost je vymezena na pěti úrovních.		

Zdroj: *Catalogue of Core Skills in National Qualification 2001/2002*, Scottish Qualification Authority, srpen 2001.

Kromě základních dovedností obsažených v tomto přehledu se několik koncepčních dokumentů zmiňuje o dalších dvou základních dovednostech – čtenářské a matematické gramotnosti. Národní priority v oblasti vzdělávání stanovené skotskou vládou (*Scottish Executive's National Priorities in Education*) a schválené skotským parlamentem v prosinci 2000 představují státní koncepci, k jejímuž naplnění nyní směřují aktivity všech školských orgánů a škol. Vymezuje pět prioritních oblastí: prioritou

⁽⁴¹⁾ *Catalogue of Core Skills in National Qualification 2001/2002*, Scottish Qualification Authority srpen 2001.

číslo 1 je ‚zvýšit výkonové normy předepsané pro všechny žáky, zejména pokud jde o čtenářskou a matematickou gramotnost, a dosáhnout lepších výsledků v národních měřeních výkonu včetně výsledků zkoušek.‘ Cílem priority č. 5 je ‚vybavit žáky základními dovednostmi, postoji a předpoklady, které jsou nezbytné pro podněcení jejich kreativity a ctižádosti a pro zajištění toho, aby byli úspěšní v prostředí měnící se společnosti.‘

I Národní zprávy o čtenářské a matematické gramotnosti (*National Statements on Literacy and Numeracy*), které koncipovala skotská vláda, označují čtenářskou a matematickou gramotnost za základní kameny vzdělanosti a řadí je mezi základní dovednosti.

Osvojování klíčových kompetencí

Základní dovednosti jsou zakomponovány do všech stupňů primárního a sekundárního vzdělávání. Příslušná doporučení a pokyny se školám poskytují prostřednictvím národních směrnic ⁽⁴²⁾. Stejně jako směrnice nejsou ani tyto pokyny závazné. V praxi však všechny školy žákům umožňují, aby rozvíjeli všechny základní dovednosti, protože se tyto dovednosti hodnotí v rámci hlavních národních kvalifikací *Standard Grades* a nových *National Qualifications*. *Standard Grades* jsou dvouleté programy, které se ukončují hodnocením ve formě externích zkoušek, zpravidla ve věku 16 let. Nové *National Qualifications* (národní kvalifikace) nahradily *Scottish Higher Studies* a *Certificate of Sixth Year Studies*; v některých školách nahradily i *Standard Grades*. Nabízí se sedm úrovní kvalifikací: *Access* (základní) 1, 2 a 3, *Intermediate* (středně pokročilá) 1 a 2 a *Higher* (vyšší) a *Advanced Higher* (pokročilá vyšší). Tzv. národní kurzy se skládají ze studijních jednotek nazývaných *National Units*. *Higher* kurzy obvykle absolvují žáci ve věku 17 let, zatímco *Advanced Higher* kurzy mladí lidé ve věku 18 let.

Protože *Core Skills* se získávají převážně prostřednictvím výuky jednotlivých předmětů, kurikulární dokumenty se zaměřují na předávání vědomostí a dovedností i na rozvíjení kompetencí. Kompetence obsažené v *Core Skills* byly vždy součástí kurikula, ale spíše implicitně než explicitně. Po zavedení nových národních kvalifikací se nyní formálně uznávají základní dovednosti získané a hodnocené v rámci tradičních vyučovacích předmětů. Žáci mohou rovněž absolvovat samostatné jednotky zaměřené na základní dovednosti, které jsou nezávislé na vyučovacích předmětech v učebním plánu. Směrnice, jež se vztahují na základní dovednosti, nepředepisují žádný zvláštní didaktický přístup ani konkrétní vyučovací metody. Důvodem je to, že základní dovednosti se dají vyučovat v široké škále předmětů, témat a kontextů.

V posledních letech se začaly více využívat informační a komunikační technologie (IKT) a klade se větší důraz na rozvíjení podnikavosti ve školním prostředí. Například byl zaveden program *Young Enterprise Scotland* („podniky mladých Skotů“) s cílem podpořit a rozvíjet podnikatelské dovednosti u studentů posledních dvou ročníků šestileté sekundární školy (S5 nebo S6). Program dává účastníkům možnost získat praktické bezprostřední zkušenosti ze světa podnikání. Účastníci jsou vedeni k tomu, aby si zřídili miniaturní podniky, které podporují dobrovolníci z podnikatelských a školských kruhů. Program se dá využít jako nástroj, který podporuje osvojování základní dovednosti „spolupráce s druhými lidmi“ ve školách všech stupňů a ve skupinách na podporu začlenění do společnosti.

Povinné vyučovací předměty a jejich přínos pro rozvíjení klíčových kompetencí

Jediný vyučovací předmět, který je ve skotských školách ze zákona povinný, je náboženská výchova. Zpravidla se však dodržují národní směrnice pro uplatňování kurikula, které doporučují, aby školy

⁽⁴²⁾ 5 – 14 *National Guidelines: The Structure and Balance of the Curriculum – Guide for Teachers and Managers*, Learning & Teaching Scotland 2000.

zajistily výuku široké škály vyučovacích předmětů. Žáci proto mají možnost rozvíjet všechny základní dovednosti a absolvovat jejich hodnocení.

Měření, hodnocení a certifikace klíčových kompetencí

Základní dovednosti jsou kompletně vymezeným prvkem nových národních kvalifikací i *Standard Grades*. Na základní dovednosti se díky vytvoření nových národních kvalifikací klade větší důraz.

Ve Skotsku existuje *National Core Skills Framework* (Národní rámec základních dovedností). Kursy v rámci *Standard Grades* prošly revizí, jež měla určit, kterými základními dovednostmi se systém hodnocení automaticky zabývá a na jaké úrovni. Kromě toho se posuzovaly každá národní studijní jednotka i každý národní kurs, které nabízí *Scottish Qualifications Authority* (Skotský úřad pro kvalifikace – SQA). Toto hodnocení mělo určit, které základní dovednosti a na jaké úrovni jsou součástí jednotlivých kursů či jednotek.

Výsledky jsou zveřejněny v přehledu [*Catalogue of Core Skills in National Qualifications 2001/2002 \(BA0906, září 2001\)*](#), který vytvořil SQA. Vymezuje základní dovednosti na úrovni 2 – 6 v rámci *Scottish Credit and Qualifications Framework* (Skotského systému kreditů a kvalifikací – viz níže), tj. na úrovni *Access 2* a *3*, *Intermediate 1* a *2* a na úrovni *Higher*. Jestliže například žák úspěšně absolvuje kurs matematiky na úrovni *Higher*, má se za to, že prokázal osvojení vyšší úrovně základní dovednosti „řešení problémů“ (kritického myšlení) a „matematické gramotnosti“ (využívání početních úkonů a graficky vyjádřených informací).

Tyto informace se zanesou do osobního profilu základních dovedností a vysvědčení spolu s údaji o osvojení dalších základních dovedností v jiných kursech.

Osvojování základních dovedností ve školách se zjišťuje především v rámci hodnocení národních studijních jednotek a národních kursů. Jednotky sestávají z přibližně 40 vyučovacích hodin a národní kurs zpravidla zahrnuje tři jednotky a externí hodnocení. (Některé jednotky může tvořit 20 vyučovacích hodin nebo také 80, takže jeden kurs může obsahovat více nebo méně než tři jednotky). Po absolvování jednotky se provádí interní hodnocení, tj. takové, které zajišťuje přímo daná škola, zatímco po ukončení kursu probíhají externí zkoušky, které v celé zemi pořádá SQA. *Standard Grades* hodnotí v národním měřítku SQA.

Hodnocení v rámci národních kvalifikací zjišťuje vědomosti i porozumění, praktické dovednosti a kompetence včetně základních dovedností, pokud jsou součástí učiva. Specifické standardní stupně, národní studijní jednotky a nové národní kursy představují alternativy v rámci kurikula, i když se doporučuje, aby způsoby studia, které by žáci měli absolvovat, byly vyvážené. Hodnocení může probíhat formou písemných testů, posuzování prezentací nebo projektů, jejichž výstupem jsou plány, produkty nebo zprávy.

Všichni uchazeči, kteří dosáhnou kvalifikace SQA, obdrží profil základních dovedností (*Core Skills Profile*), který podrobně uvádí jejich nejlepší dosavadní výsledky na *Scottish Qualifications Certificate (SQC)*. Uchazeči mohou získat svůj první profil základních dovedností ve věku 15 let, ale většinou ho obdrží ve věku 16 let poté, co ve své škole vykonají zkoušky, které uzavírají *Standard Grades* nebo podmiňují získání nových *National Qualifications*. Na tento profil mohou navázat během dalšího vzdělávání a přípravy na *College* nebo na pracovišti. Veškerá certifikace základních dovedností ve Skotsku nyní vychází ze stejného rámce základních dovedností – *Core Skills Framework*. Profil popisuje výsledky uchazeče v osvojování jednotlivých složek základních dovedností, takže certifikát mohou získat dokonce i ti, kteří si neosvojí veškeré základní dovednosti. Uchazeči mohou dosáhnout základních dovedností studiem kterékoli jednotky či kursu, jehož přezkoumání v porovnání se systémem základních dovedností potvrdilo, že plně pokrývá jednu nebo více složek jednotek základních dovedností.

Určité zvláštní mimoškolní programy a projekty byly sestaveny a určeny k tomu, aby mladí lidé mohli prokázat důkladné osvojení základních dovedností nebo aby se základní dovednosti mohly včlenit do stávajících programů. Projekt stipendií vévody z Edinburghu (*Duke of Edinburgh's Award Scheme*) je osvědčený program zájmových aktivit mimo rámec učebního plánu pro mladé lidi ve věku 14 – 25 let. Umožňuje účastníkům prokázat osvojení pěti základních dovedností a rozvíjet je. Účast v programu se dá využít i k rozvíjení základní dovednosti ‚spolupráce s druhými lidmi‘ na úrovni *Intermediate* 1 a 2 pomocí naplánování, realizace, zkontrolování a vyhodnocení úkolu v části projektu, která se zaměřuje na experimentování a průzkum (tzv. ‚expedice‘). Existuje úzká spojitost mezi touto částí projektu (realizovanou formou služeb nebo formou stáže) a složkami základních dovedností ‚spolupráce s druhými lidmi‘. Aktivita v rámci projektu mohou také významně přispět k osvojení základní dovednosti ‚komunikace‘ a ‚řešení problémů‘. ASDAN (*Award Scheme Development and Accreditation Network* – Síť pro vytváření a akreditaci projektů) je další program, který dává mladým lidem možnost vyzkoušet si své schopnosti při řešení nejrůznějších náročných úkolů a prokázat své dovednosti. Program se dá využít k nabývání a evidenci součástí základní dovednosti ‚spolupráce s druhými lidmi‘ a může poskytnout příležitost k rozvíjení zbylých čtyř základních dovedností.

Standardy klíčových kompetencí

Každá oblast základní dovednosti byla podrobně popsána, aby se tak usnadnilo hodnocení těchto dovedností. Pro každou z těchto oblastí jsou k dispozici celostátně schválená kritéria, takže je možné hodnotit každou z pěti úrovní osvojení.

Podpora pro žáky se zvláštními vzdělávacími potřebami

Priorita č. 3 *National Priorities in Education* (označovaná jako *Inclusion and Equality*) má ‚podpořit rovnost a pomoci každému žákovi k tomu, aby získal vzdělání, se zvláštním ohledem na postižené žáky a na žáky se zvláštními vzdělávacími potřebami, na skotskou gaelštinu a na další méně používané jazyky.‘

Pokud jde o osvojování základních dovedností, věnuje skotská vláda zvláštní pozornost žákům ze sociálně znevýhodněných oblastí. Zavedla řadu opatření, která by měla zajistit, aby tyto žáci realizovali svůj vzdělávací potenciál tím, že si osvojí nezbytnou čtenářskou a matematickou gramotnost. Od školního roku 2002/03 budou školským úřadům a školám při realizaci Národní strategie osvojování čtenářské gramotnosti a Národní strategie osvojování matematické gramotnosti asistovat dva úředníci, kteří se zabývají rozvojem pomocí.

Zapojení do mezinárodních hodnocení klíčových kompetencí

IEAP – 1		1988	matematika, přírodní vědy
IEAP – 2		1991	matematika, přírodní vědy
IEA	TIMSS	1995	matematika, přírodní vědy
OECD	IALS	1997	čtenářská gramotnost
IEA	PIRLS	1999 – 2003	čtení, čtenářská gramotnost
OECD	PISA	2000	čtení, matematika, přírodní vědy
IEA	TIMSS	2000 – 04	matematika, přírodní vědy
OECD	PISA	2003	matematika, přírodní vědy, čtení

Nejnovější vývoj v oblasti klíčových kompetencí

SCQF – Scottish Credit and Qualifications Framework (Skotský systém kreditů a kvalifikací)

Skotské kvalifikace získávané v rámci běžného vzdělávání se nyní začleňují do jednotného systému známého jako *The Scottish Credit and Qualifications Framework* (SCQF). Sdružuje všechny kvalifikace udělované a akreditované SQA a skotskými institucemi, jež udělují akademické tituly. V tomto systému je všem kvalifikacím SQA přiřazena úroveň a kreditní hodnota vyjádřená počtem bodů SCOTCAT (*Scottish Credit Accumulation Transfer* – Skotský systém kumulace a přenosu kreditů). SCQF zahrnuje úroveň 1 (*Access*) až 12 (*doctorate*) a kreditní hodnota vyjadřuje míru úsilí, které musí studující zpravidla vynaložit, aby danou kvalifikaci získal.

Vytváření systému národních kvalifikací SCQF vyžaduje zejména:

- zařazení jednotlivých *National Units* (studijních jednotek), *National Courses* (národních kursů) a *Clusters* (klastřů) a *Scottish Groups Awards* (skotských skupinových testů) na jednotlivé úrovně systému SCQF;
- převedení kreditních hodnot SQA na počty bodů SCOTCAT (1 kredit SQA = 6 bodů SCOTCAT u národních kursů a studijních jednotek na úrovni 1 – 6 systému SCQF).

Postupem času se úrovně SCQF a body SCOTCAT budou rovněž zaznamenávat do popisů jednotlivých jednotek, dokumentů vymezujících příslušné mechanismy a do podpůrné dokumentace a budou se zapisovat do zpráv a certifikátů SQA.

Publikace případových studií

SQA v nedávné době vydal publikaci *Working with Others: case studies of approaches in secondary schools* (Pracovat s ostatními: případové studie o přístupech v sekundárním vzdělávání). Úřad vytvořil tento dokument, protože řada škol dospěla k závěru, že studijní jednotky či kursy v rámci školního vzdělávacího programu dávají jen málo příležitostí k automatické certifikaci dovednosti 'spolupráce s druhými lidmi'. Případové studie ukazují celou škálu metod, jak naplánovat nabývání a hodnocení této základní dovednosti pomocí jednotek základních dovedností.

LITERATURA

[Catalogue of Core Skills in National Qualifications 2001/2002 \(BA0906, September 2001\).](#)

5 – 14 National Guidelines: The Structure and Balance of the Curriculum – Guide for Teachers and Managers, Learning & Teaching Scotland 2000, ISBN 1 85955 707 4.

Curriculum Design for the Secondary Stages, Guidelines for Schools, 1999

Scottish Consultative Council on the Curriculum, ISBN 1 85955 688 X.

Scottish Executive website (internetové stránky skotské vlády):

<http://www.scotland.gov.uk>

<http://www.scotland.gov.uk/whatwedo.asp?type=pub&topic=children>

Scottish Qualifications Authority website (Centre Resources section): <http://www.sqa.org.uk/>

Learning Teaching Scotland website:

<http://www.ltscotland.com/index.asp>, <http://www.ngflscotland.gov.uk/nq/framework/coreskills.asp>

Continuing Education Gateway website:

<http://www.ceg.org.uk/main.htm>

<http://www.ceg.org.uk/progress/core/frm-000.htm>

